

Fənn əllabusu
(içəri tədris proqram)

İxtisasın adı qıfır: 6001003 Coğrafiya mütəllimliyi

Fakültə: "Tarix-Coğrafiya və İncəsənət"

Kafedra: "Coğrafiya və onun tədris metodikası"

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: Geomorfologiya (ARTN-nin 06.07 2021-ci il tarixli F-324 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir.)

Kodu: İPF-B 20, İPF-B08

Tədris illi: I 2025/2026

Semestr: II (yaz)

Tədris yükü: cəmi: 150 saat. Auditoriya saati -60 saat (30 saat müəhazirə, 30 saat seminar)

Tədris forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 5 kredit

II. Mütəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi və elmi adı: coğ.ü.f.d., dosent Məmmədova Gülnarə

Məsləhət günləri və saati: III gün 14⁰⁰-15⁰⁰

E-mail ünvanı: mammedova_gulnare@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lenkeran şəhəri, Əli Məmmədov küçəsi 40. LDU – nun 2 saylı tədris binası

III. Tövsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas

1. M.A. Müseyibov, B.Ə. Budaqov, N.Ş. Şirinov "Ümumi geomorfologiya", Maarif Bakı 1988
2. Ə. Əlizadə, M. Babayev. "Ümumi geologiya"
3. Ş. Pənahlı. "Ümumi geologiyanın qısa kursu"
4. T. Məmmədov, Ş. Pənahlı, N. Babayev. "Ümumi və tarixi geologiya"

Əlavə

6. В.И. Серпухов, Т.В. Билибина, А.И. Шалимов. "Курсобщейгеологии"

IV. Prərekvizit fənlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa bir fənnin tədrisinə zərurət yoxdur.

V. Korəkvizit fənlər: Fənnin tədrisi ilə eyni zamanda başqa fənnin tədrisinə ehtiyac yoxdur.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: Geomorfologiya elminin məqsəd və vəzifələri və predmeti yer səthinin morfoloqiyasını, yeni onun girinti-çixıntılarını və ayrıllıklarının məcmusu olan relyefin inkişaf dinamikasını öyrənməkdən ibarətdir. Fənnin məqsədi yer səthində yaranan relyef formalarının endogen və ekzogen təsirlərdə əmələ gəlməsi şəraitinin öyrənilməsidir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şurasının 16 may 2024-cü il tarixli qərarı olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik bəreü qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Fənn üzrə tələbələrin bililiyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Yeni tələbənin fənn üzrə toplaya biləcəyi balın maksimum miqdarı 100-ə bərabərdir. Bu balın yarısı (50 bal) tələbənin semestr müddətində fəaliyyətinin nəticəsinə (cari qiymətləndirmə), digər yarısı isə (digər 50 bal) imtahanın nəticəsinə (aralıq qiymətləndirmə) görə verilir.

Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 bala aşağıdakılar daxildir:

- 20 bal - seminar dərslərində fəaliyyətinə görə;
- 30 bal - kollokviumların nəticələrinə görə.

Qiymətləndirmə zamanı LDU-nun Elmi Şurasının 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan yazılı şəkildə aparılır və imtahan biletinə bir qayda olaraq fənn üzrə tədris olunan mövzulara aid 5 sual daxil edilir. Hər sual maksimum 10 bal olmaqla qiymətləndirilir (aşağıda qeyd olunan qiymət meyarına əsasən) ki, bu da toplamda fənn üzrə aralıq qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 balı təşkil edir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal - tələbə keçilmiş materialı dərinlikdən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir;
- 9 bal - tələbə keçilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun məzmununu tam açır;
- 8 bal - tələbə cavabında ümumi xarakterli bezi qüsurlara yol verir;
- 7 bal - tələbə keçilmiş materialı yaxşı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bezi məsələləri əsaslandırma bilmir;
- 6 bal - tələbənin cavabı əsasən düzgündür;
- 5 bal - tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir;
- 4 bal - tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bezi səhvlərə yol verir;
- 3 bal - tələbənin mövzudan xəbərlər var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal - tələbənin mövzudan qismən xəbərlər var;
- 0 bal - cavab yoxdur.

Tələbənin fənn üzrə aralıq qiymətləndirmə balının (imtahanda topladığı balın) miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin fənn üzrə aralıq qiymətləndirmə balı cari qiymətləndirmə balına (semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala) əlavə olunmur.

Fənn üzrə cari və aralıq qiymətləndirmənin ümumi nəticəsinə görə tələbənin bililiyi yekun olaraq aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

Bal aralığı (göstərilən ballar daxil olmaqla)	Hərflə işarəsi	sözle yazılışı
--	----------------	----------------

91-100 bal	Əla	A
81-90 bal	Çox yaxşı	B
71-80 bal	Yaxşı	C
61-70 bal	Kafli	D
51-60 bal	Qənaətbəxş	E

IX. Davranış qaydalarının pozulması:

Tələbə Universitetin Daxili İntizam qaydalarını pozduqda onun barəsində mövcud qanunvericilik çərçivəsində müvafiq tədbir görülməkdir.

X. Yüklün semestrlərə görə bölgüsü: Mühazirə 30 saat, Seminar 30 saat. Cəmi 60 saat

№	Keçirilən <u>mühazirə, seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu</u>	Saat		Tarix	
		Müh	Sem	Müh	Sem
1	2	3		4	
1.	Mövzu. Giriş. Geomorfologiya elminin məqsədi və vəzifələri Plan: 1. Geomorfologiya elminin məqsədi 2. Geomorfologiya nədən bəhs edir 3. Relyefin formaları 4. Yer qabığı Mənbə: (1,2,5)	2	2		
2.	Mövzu. Relyefin formaları. Platforma və geosinklinal Plan: 1. Cavan platformalar 2. Qədim platformalar 3. Geosinklinal sahələr 4. Materik yatağı yer qabığı Mənbə: (2,3,8,10)	2	2		
3.	Mövzu. Ekzogen relyef formaları. Eroziya bazisi. Çay dərəsi Plan: 1. Eroziya bazisi haqqında 2. V şəkilli çay dərələri 3. Estuarilər 4. Delta və meandrlar Mənbə:(2,4,5)	2	2		
4.	Mövzu. Endogen proseslərin relyefin əmələ gəlməsində rolu Plan: 1. Endogen proseslər relyefin əmələ gəlməsində iştirak edir 2. Morfostrukturların əsas növləri və ya tipləri 3. Relyefin əmələ gəlməsində tektonik hərəkətlərin rolu	2	2		

	<p>4. Qırıxıqlıq emələ gətiren hərəkətlərin relyefin emələ gəlməsində rolu</p> <p>5. Qırıxıq dağlar və onların tipləri</p> <p>6. Qırıxıq – faylı dağların relyefi</p> <p>7. Faylı dağların relyefi</p> <p>Mənbə: (1,3,4)</p>				
5.	<p>Mövzu. Maqmatizm və onun relyefin emələ gəlməsində rolu</p> <p>Plan:</p> <p>1. Maqmatizm qırılma zonaları üçün səciyyəvi olan prosesdir</p> <p>2. Vulkanizm haqqında ümumi anlayış</p> <p>3. Mərkəzi püskürmədən yaranan vulkan formalarının tipləri</p> <p>4. Kraterlər və kalderalar</p> <p>5. Lava axınları və örtükləri</p> <p>6. Lava yayları çat boyu püskürmə nəticəsində emələ gəlir</p> <p>7. Vulkan sahələrində relyefin destruktiv formaları</p> <p>8. Postvulkanik hadisələr və növləri</p> <p>9. Zəlzələlər yerdə müxtəlif relyef formaları yaradır</p> <p>Mənbə: (4,5,6,7)</p>	2	2		
6.	<p>Mövzu. Ekzogen proseslər və onların relyefin emələ gəlməsində rolu</p> <p>Plan:</p> <p>1. Ekzogen proseslərin emələ gətirdiyi relyef formaları</p> <p>2. Yamaclar və yamac emələ gəlmə prosesləri</p> <p>3. Yamacların inkişafı və təsnifatı</p> <p>Mənbə: (2,4,5)</p>	2	2		
7.	<p>Mövzu. Relyefin su eroziya və su akkumulyasiya formaları</p> <p>Plan:</p> <p>1. Eroziya və akkumulyasiya qanunları</p> <p>2. Eroziya bazisi və çay profilinin inkişafı</p> <p>3. Axar suların relyefin formalaşmasındakı rolu</p> <p>4. Çay yataqlarının formalaşması</p> <p>5. Çay terrasları relyefin erozion formalarının elementlərindən biridir</p> <p>6. Çay dərələrinin formaları</p> <p>7. Şəlalələr və astanalar</p> <p>Mənbə: (2,5,6,7)</p>	2	2		
8.	<p>Mövzu. Yeraltı suların emələ gətirdiyi relyef formaları</p> <p>Plan:</p> <p>1. Sürüşmələrin emələ gəlməsi</p> <p>2. Karstın emələ gəlmə şəraiti</p> <p>3. Karst mağaraları</p> <p>4. Psevdokarst (yalançı karst)</p> <p>Mənbə: (2,4,6)</p>	2	2		
9.	<p>Mövzu. Qiyasial və Flüviqiyasial relyef formaları</p> <p>Plan:</p> <p>1. Qar xətti və onun morfoloji əhəmiyyəti</p>	2	2		

	<p>2. Qar xəttinin yüksəkliyini təyin etmək üsulları</p> <p>3. Buzlağın ablyasiya sahəsi</p> <p>4. Buzlaqların morfologiyası</p> <p>5. Buzlaqların hərəkəti</p> <p>6. Morənlər, Buzlaqların dağıdıcı və toplayıcı fəalliyəti</p> <p>7. Müasir buzlaqların coğrafi yayılması</p> <p>Mənbə: (2,6)</p>				
10.	<p>Mövzu. Səhraların morfologiyası</p> <p>Plan:</p> <p>1. Səhraların tipləri</p> <p>2. Daşlı çınqıllı səhralar</p> <p>3. Deflyasiya</p> <p>4. Səhraların morfologiyası</p> <p>Mənbə: (2,6)</p>	2	2		
11.	<p>Mövzu. Cavan və qədim dağlar. Dağların morfoloji elementləri</p> <p>Plan:</p> <p>1. Dağların əmələgəlməsi</p> <p>2. Dağların genetik təsnifatı</p> <p>3. Qədim dağlar</p> <p>4. Cavan qırışlıq dağlar</p> <p>5. Şahid dağlar</p> <p>6. Dağların morfoloji elementləri</p> <p>7. Dağ yüksəklikləri</p> <p>8. Dağlarda baş verən proseslər</p> <p>Mənbə: (2,6)</p>	2	2		
12.	<p>Mövzu. Düzənlik və yaylalar</p> <p>Plan:</p> <p>1. Denudasion düzənliklər</p> <p>2. Allüvial düzənliklər</p> <p>3. Yarğanların formaları</p> <p>4. Vulkanik yaylalar</p> <p>Mənbə: (2,3)</p>	2	2		
13.	<p>Mövzu. Ovalıqlar</p> <p>Plan:</p> <p>1. Okean səviyyəsindən aşağı olan ovalıqlar</p> <p>2. Çay çöküntüsündə yaranan ovalıqlar</p> <p>3. Dünyanın ən böyük ovalıqları</p> <p>4. Ovalıqları əmələ gətirən süxurlar</p> <p>Mənbə: (1,2)</p>	2	2		
14.	<p>Mövzu. Dəniz sahillərinin morfologiyası</p> <p>Plan:</p> <p>1. Abrasion sahillər</p> <p>2. Sahil boyu relyef formaları</p> <p>3. Şelf düzənlikləri</p> <p>4. Fyord tipli sahillər</p> <p>Mənbə: (1,2,9)</p>	2	2		

15.	Mövzu. Qütb bölgələrinin morfologiyası. Dördüncü dövr buzlaşması Plan: 1. Qitə buzlaqları 2. Qədim buzlaqlar 3. IV dövr buzlaşması 4. Qütb bölgələrinin ümumi şəraiti və morfogenezi amillər 5. Yeraltı buzlaqlar 6. Daimi donuşluq əraziləri 7. Termokarstlar, torf təpəcikləri, tarınlar və hidrolakkolitlər 8. Müasir buzlaşma sahələri Mənbə: (4,8)	2	2		
	Cəmi: 60 saat	30	30		

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Tələbələrə mühazirələr oxunur, seminar dərslərində sorğular keçirilərək qiymətləndirmə aparılır, onlara sərbəst mövzular verilərək sərbəst işləmə qaydaları öyrədilir.

XII. Fənnin tədrisi üçün nəzərdə tutulan tədris və öyrənmə metodları:

- mühazirə, seminar, praktiki tapşırıqlar;
- təqdimat və müzakirə;
- debat;
- müstəqil iş/araşdırma.

XIII. Fənn üzrə təlim nəticələri:

FTN1. Geomorfologiyanın əsas anlayışlarının mahiyyətini anlayır.

FTN 2. Geoloji strukturlarla geotektonik prosesləri əlaqələndirir.

FTN 3. Endogen proseslərin, morfostrukturların, iri relyef vahidlərinin, dağların, dağarası çökəkliklərin, yaylaların, düzənliklərin formalaşmasını təhlil edir.

FTN 4. Ekzogen, ekzodinamik proseslərin, morfoskulpturların, denudasion, erozion və akkumulyativ proseslərin relyef yaradıcı rolunu qiymətləndirir.

FTN 5. Dağəmələgəlmə mərhələlərini və orogenezləri, onların relyef yaradıcı rolunu təhlil edir.

FTN 6. Relyefin təsərrüfat əhəmiyyəti, mənimsənilməsi, ekogeomorfoloji problemlərini şərh edir.

XIV. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XV. Kollokvium sualları

I Kollokvium sualları

1. Geomorfologiya elminin predmeti, məqsədi və vəzifələri
2. Geomorfologiyanın yaranma tarixi
3. Relyefin planetar formaları
4. Morfostruktur anlayışı. Morfostrukturların təsnifatı
5. Morfostrukturların əsas növləri
6. Qırıxıq dağlar və onların tipləri
7. Ekzogen amillərin dağıdıcı fəaliyyəti
8. Ekzogen proseslər və onların relyef əmələ gəlməsində rolu
9. Yamaclar və yamac prosesləri, yamacların təsnifatı
10. Yamacların meyilliyinə və mənşəyinə görə təsnifatı
11. Yamac anlayışı və yamacların təsnifatı

12. Maqmatizm və onun relyef əmələ gəlməsində rolu
13. Vulkanizm haqqında ümumi anlayış
14. Vulkan sahələrində relyefin destruktiv formaları
15. Postvulkanik hadisələr və növləri

II Kollokvium sualları

1. Yeraltı suların əmələ gətirdiyi relyef formaları
2. Relyefin su eroziya və su akkumulyasiya formaları
3. Axar suların relyefin formalaşmasındakı rolu
4. Eroziya bazisi. Çay profilinin tipləri
5. Çay yataqlarının formalaşması və onların morfoloji xüsusiyyətləri
6. Çay terrasları, çay terraslarının yaranması
7. Çay dərələrinin formaları
8. Şəlalələr və astanalar
9. Karst və karstın əmələ gəlmə şəraiti
10. Sürüşmələrin əmələ gəlməsi
11. Karstın əmələ gəlmə şəraiti
12. Karst mağaraları
13. Qar xətti və onun morfoloji əhəmiyyəti
14. Qar xəttinin yüksəkliyinin təyin etmək üsulları
15. Buzlağın ablyasiyası sahəsi

XVI. Fənn üzrə imtahan sualları:

16. Geomorfologiya elminin predmeti, məqsədi və vəzifələri
17. Geomorfologiyanın yaranma tarixi
18. Relyefin planetar formaları
19. Morfostruktur anlayışı. Morfostrukturların təsnifatı
20. Morfostrukturların əsas növləri
21. Qırıxıq dağlar və onların tipləri
22. Ekzogen amillərin dağdıcı fəaliyyəti
23. Ekzogen proseslər və onların relyef əmələ gəlməsində rolu
24. Yamaclar və yamac prosesləri, yamacların təsnifatı
25. Yamacların meyilliyinə və mənşəyinə görə təsnifatı
26. Yamac anlayışı və yamacların təsnifatı
27. Maqmatizm və onun relyef əmələ gəlməsində rolu
28. Vulkanizm haqqında ümumi anlayış
29. Vulkan sahələrində relyefin destruktiv formaları
30. Postvulkanik hadisələr və növləri
31. Yeraltı suların əmələ gətirdiyi relyef formaları
32. Relyefin su eroziya və su akkumulyasiya formaları
33. Axar suların relyefin formalaşmasındakı rolu
34. Eroziya bazisi. Çay profilinin tipləri
35. Çay yataqlarının formalaşması və onların morfoloji xüsusiyyətləri
36. Çay terrasları, çay terraslarının yaranması
37. Çay dərələrinin formaları
38. Şəlalələr və astanalar
39. Karst və karstın əmələ gəlmə şəraiti

40. Sürüşmələrin əmələ gəlməsi
41. Karstın əmələ gəlmə şəraiti
42. Karst mağaraları
43. Qar xətti və onun morfoloji əhəmiyyəti
44. Qar xəttinin yüksəkliyinin təyin etmək üsulları
45. Buzlağın ablyasiyası sahəsi
46. Buzlaqların morfoloqiyası
47. Buzlaqların hərəkəti
48. Buzlaq tipləri, buzlaqların təsnifatı
49. Morenlər. Buzlaqların dağıdıcı və toplayıcı fəaliyyəti
50. Səhrələrin tipləri
51. Səhrələrin morfoloqiyası
52. Dağların əmələ gəlməsi
53. Dağların genetik təsnifatı
54. Dağların morfoloji elementləri
55. Dağlarda baş verən proseslər
56. Düzenlik və yaylalar
57. Dəniz sahillərinin morfoloqiyası
58. Abrasion və akkumulyativ sahillər
59. Qütb bölgələrinin ümumi şəraiti və morfogenezi amillər
60. Yeraltı buzlaqlar
61. Termokaslar, torf təcikləri, tarınlar və hidrolakkolitlər

"Geomorfologiya" fənninin sillabusu 6001003 Coğrafiya müəllimliyi" ixtisası, təhsil proqramı təhsil planı və fənn proqramına əsasən hazırlanmışdır.

Sillabus "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir. (12 fevral 2026-cı il, protokol № 07).

Fənn müəllimi:

dos. G.Ş. Məmmədova

Kafedra müdiri:

dos. S.Q. Əzizov